

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระบบการเกษตรผสมผสานและกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในโครงการ (2) สถานภาพพื้นฐานบางประการของเกษตรกร (3) ปัจจัยที่สนับสนุนเกษตรกรให้ทำการเกษตรผสมผสาน (4) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำการเกษตรผสมผสาน โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรก ที่ทำการเกษตรผสมผสานจำนวน 64 ครัวเรือน จากประชากร 180 ครัวเรือน ซึ่งสามารถให้ความเชื่อมั่นของคำตอบอยู่ในระดับ 90 เปอร์เซนต์ กลุ่มตัวอย่าง 64 ครัวเรือน แบ่งเป็นตัวแทนของอำเภอสุวรรณภูมิ จำนวน 18 ครัวเรือน และอำเภอเกษตรวิสัย จำนวน 46 ครัวเรือน กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำการเกษตรผสมผสานแต่ละรูปแบบจำนวน 3 กลุ่ม ตามรูปแบบที่มีอยู่ในโครงการกลุ่มละ 5 ราย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับระบบการเกษตรผสมผสานและกระบวนการผลิตแต่ละระบบ

การสุ่มเลือกตัวอย่างกลุ่มที่ 1 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบพหุวิธี (Multi-stage Random Sampling) คือ (1) เลือกอำเภอใช้วิธีการสุ่มเลือกแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (2) การสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างของประชากรใช้วิธีการกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) (3) สุ่มเลือกตัวอย่างอย่างง่ายจากแต่ละหมู่บ้าน (Simple Random Sampling) การเลือกตัวอย่างกลุ่มที่ 2 เลือกตามรูปแบบการทำการเกษตรผสมผสาน จำนวน 3 กลุ่มๆละ 5 รายใช้เป็นตัวแทนสัมภาษณ์กระบวนการผลิตและขั้นตอนการผลิตเป็นกรณีศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ดำเนินการในเดือน พฤษภาคม 2539 โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยที่การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ส่วนใหญ่เป็นคำถามประเภทกำหนดคำตอบให้เลือก แบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 2 ชุด ได้แก่ชุดแรกสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้สัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการเกษตรผสมผสาน และชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างคำถามที่ให้ตอบแสดงคำตอบเต็มที่ เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานแต่ละรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ (Statistical Package for Social Sciences) ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ

ละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับอธิบายวัตถุประสงค์ข้อที่ 2,3,4 และการหาความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับเนื้อหาทำการเกษตรผสมผสาน และการทดสอบสมมติฐาน โดยการใช้วิธีการวิเคราะห์ ค่า Chi-Square

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ระบบการเกษตรผสมผสานและกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในโครงการ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นกลุ่มที่ทำการเกษตรผสมผสาน มีรูปแบบที่ทำตามกิจกรรม คือ

ระบบที่ 1 การปลูกพืช+เลี้ยงสัตว์

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีจำนวน 11 ราย รวมเป็นเนื้อที่ 57 ไร่ เกษตรกรมีเนื้อที่เป็นของตนเอง มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-65 ปี แรงงานที่ใช้ประจำ 4 คน มีแรงงานพอเพียงต่อการทำการเกษตรผสมผสาน แหล่งความรู้ได้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นส่วนมาก แหล่งกู้ยืมเงินเกษตรกรกู้ยืมเงินจาก ธกส.และกึ่งมีองค์กรเอกชนที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการทำการเกษตรผสมผสาน คือ มูลนิธิศุภนิมิตร้อยเอ็ด มีกองทุนกู้ยืมเงินให้แก่เกษตรกรใช้หมุนเวียนภายในหมู่บ้าน

ระบบการปลูกพืช เกษตรกรปลูกข้าวเป็นพืชหลักเพื่อใช้บริโภคและจำหน่าย พืชรองปลูกไม้ผลและพืชผักโดยปลูกหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ใกล้กับ ที่พักอาศัยของเกษตรกรและอยู่บนขอบบ่อเลี้ยงปลา ส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่ายและไว้บริโภคภายในครัวเรือน สัตว์เลี้ยง ได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่

จุดมุ่งหมายในการทำการเกษตรผสมผสาน เพื่อ (1) เพิ่มรายได้ (2) ใช้แรงงานเต็มที่ (3) มีอาหารไว้บริโภคภายในครัวเรือน

การเกื้อกูลระหว่างพืช-สัตว์ เกษตรกรใช้เม็ดข้าวเปลือกเลี้ยงเป็ด ไก่ ใช้ใบพืชผักให้สุกรกิน ใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยกับไม้ผลและพืชผัก ฟางแห้งเก็บไว้เป็นอาหาร โค กระบือ แทนหญ้า

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การส่งเสริมเกษตรกรทำการเกษตรผสมผสานเพิ่มมากขึ้น เพื่อลดปัญหาความเสี่ยงในการปลูกพืชอย่างเดียว ควรมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ

ระบบที่ 2 ปลุกพืช+เลี้ยงสัตว์+ประมง

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีจำนวน 60 ราย รวมเนื้อที่ 300 ไร่

ระบบการปลุกพืช เกษตรกรมีการปลูกข้าวเป็นพืชหลัก พืชรอง มีพืชผักและปลูกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง กล้วย ขนุน มะพร้าว โดยการปลูกบนคันขอบบ่อปลาเพื่อเป็นร่มเงาให้ปลาและปลูกไม้โตเร็วไว้ใช้สอยได้แก่ กระถินณรงค์ กระถินเทพา สะแก ยูคาลิปตัส

ระบบการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองเลี้ยงเปิดเพื่อขายไข่ เลี้ยงกระบือเพื่อใช้แรงงาน เลี้ยงโคเพื่อจำหน่ายและสุกรเพื่อจำหน่าย สร้างโรงเรือนไว้ข้างบ่อปลาและทำคอกสุกรบนบ่อปลา เมื่อให้อาหารสุกรเศษอาหารก็จะตกลงลงไปใต้น้ำเป็นอาหารของปลา มูลสุกรก็เป็นอาหารของปลา

ประมง เกษตรกรเลี้ยงปลา ปลาที่เลี้ยงได้แก่ ปลานิล ปลาดตะเพียนขาว ปลาจีน ปลากุฏิลูกผสม เลี้ยงไว้บริโภคและจำหน่าย มีการเพาะเลี้ยงลูกปลาไว้ขาย

การเกื้อกูลระหว่าง พืช-สัตว์-ประมง เกษตรกรปลูกไม้ผลเพื่อเป็นร่มเงา เป็นอาหารและเพื่อทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นเป็นการสร้างป่าทางอ้อม ทำให้ดินมีความชุ่มชื้นและมีธาตุอาหารเพิ่มขึ้น สัตว์ได้กินพืชเป็นอาหาร มูลสัตว์ใช้เลี้ยงปลา เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพืช-สัตว์-ประมง

ระบบที่ 3 ปลุกพืช+ประมง

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีจำนวน 59 ราย รวมเป็นเนื้อที่ 543 ไร่ เกษตรกรปลูกพืชหลัก ได้แก่ ข้าว พืชรอง ได้แก่ พืชผัก ไม้ผล และพืชไร่ เกษตรกรปลูกไม้ผลแบบร่องจีน มีการเลี้ยงปลาในร่องจีน โดยเกษตรกรได้เลียนแบบตัวอย่างที่ไปพบเห็นมาทางภาคกลาง มีการปรับปรุงพื้นที่โดยขุดร่องน้ำรอบ ๆ พื้นที่นา ปลุกพืชบนสันร่องให้น้ำพืชโดยการตกรดและวิดสาด และปลูกพืชน้ำได้แก่ ผักกะเฉด ปลาที่นำมาเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นปลากินพืชเช่น ปลานิล ปลาดตะเพียนขาว

การเกื้อกูลระหว่าง พืช-ประมง เกษตรกรใช้พืชผักเป็นอาหารปลาและต้นไม้อให้ร่มเงาต่อปลาด้วย พืชน้ำให้ออกซิเจนในน้ำและให้ปลาทางอ้อมด้วย เป็นการเกื้อกูลระหว่าง พืช-ประมง

5.1.2 สถานภาพพื้นฐานบางประการของเกษตรกร

เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสาน มีสถานภาพพื้นฐานบางประการมีรายละเอียดดังนี้
เพศ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่หรือร้อยละ 71.9 เป็นชายและร้อยละ 28.1เป็นหญิง

อายุ เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 44.5 ปี อายุมากที่สุด 67 ปีและอายุน้อยที่สุด 18 ปี และส่วน
ใหญ่ หรือร้อยละ 23.4 มีอายุ 44-45 ปี รองลงมาร้อยละ 18.8, 17.2 และร้อยละ 12.5 มีอายุอยู่
ระหว่าง 51-55 ปี และ 36-40 ปี และ ต่ำกว่า 35 ปี ตามลำดับ

ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 68.7 จบการศึกษาประถมศึกษาภาค
บังคับ (ป.4 ป.6 ป.7) รองลงไปร้อยละ 23.4 เกษตรกรจบต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนที่เหลือ
ร้อยละ 6.3 และร้อยละ 1.6 จบมัธยมศึกษา (มศ.3 ม.3) มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา
ตามลำดับ

5.1.3 ปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม การสื่อสารและส่งเสริมของ เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ลักษณะการถือครองพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 93.8 มีที่ดินเป็นของตนเอง
เช่าบางส่วน เช่าทั้งหมดซึ่งมีเกษตรกรร้อยละ 4.6 และร้อยละ 1.6 ตามลำดับ

ประเภทของดิน เกษตรกรร้อยละ 75.0 มีพื้นที่ทำกินเป็นดินร่วนปนทราย และที่เหลืออีก
ร้อยละ 25.0 เป็นดินเหนียว

แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร เกษตรกรเกินครึ่งเล็กน้อยหรือร้อยละ 51.5 ใช้น้ำจาก
แหล่งน้ำสาธารณะ รองลงไปร้อยละ 31.3 ไม่มีแหล่งน้ำ ร้อยละ 15.6 ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำ และ
เกษตรกรที่เหลือร้อยละ 1.6 ขุดเจาะน้ำบาดาลใช้ภายในฟาร์ม

ความสะดวกของการคมนาคมจากบ้านพักถึงพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน
เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 82.8 มีการคมนาคมสะดวกตลอดปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 17.2 มีการ
คมนาคมไม่สะดวก

ความสะดวกการระบายน้ำในพื้นที่การเกษตรผสมผสาน เกษตรกรที่ทำการเกษตร
ผสมผสานส่วนใหญ่หรือร้อยละ 70.3 มีพื้นที่ที่สามารถที่ระบายน้ำได้ดีเพราะเมื่อดินเป็นดินร่วนปน
ทราย และที่เหลือ ร้อยละ 29.7 เกษตรกรมีพื้นที่ระบายน้ำไม่ดี

แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร เกษตรกรมากกว่าครึ่งเล็กน้อยหรือร้อยละ 53.1 อาศัยใช้
น้ำฝนอย่างเดียว รองลงไปร้อยละ 45.3 เกษตรกรอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ และที่เหลือ
ร้อยละ 1.6 เกษตรกรใช้น้ำจากการขุดบ่อน้ำตื้นทำการเกษตร

การมีไฟฟ้าใช้ของเกษตรกรภายในฟาร์ม เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 85.9 ไม่มีไฟ
ฟ้าใช้ภายในฟาร์ม และที่เหลือ ร้อยละ 14.1 เกษตรกรมีไฟฟ้าใช้ภายในฟาร์ม พื้นที่ทำการเกษตร
ผสมผสานของเกษตรกรที่มีไฟฟ้าใช้มีพื้นที่บริเวณอยู่ใกล้หมู่บ้าน โดยการพ่วงต่อไฟฟ้าจากหมู่บ้าน
บ้านไปใช้ในพื้นที่ทำการเกษตร

ระยะทางที่พักอาศัยกับพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรประมาณ 3 ใน 5 หรือร้อยละ 60.9 มีพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสานไม่ไกลเกิน 1 กิโลเมตร รองลงมาร้อยละ 21.9 มีพื้นที่ไกลกว่า 1 กิโลเมตรที่เหลือ ร้อยละ 17.2 มีที่พักอยู่ในพื้นที่

ข้าวเหนียว เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 76.6 ไม่ปลูกข้าวเหนียว ส่วนที่เหลือร้อยละ 23.4 ปลูก เกษตรกรที่ปลูกได้ปลูกข้าวเฉลี่ย 5.5 ไร่ต่อครัวเรือนโดยมีเนื้อที่ปลูกต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 12 ไร่ เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว พบว่า เกษตรกรที่ปลูกร้อยละ 33.3, 26.7 และ 20.0 ปลูกข้าวเหนียวในเนื้อที่ 5-6 ไร่, 2 ไร่, 3-4 ไร่ และ 7 ไร่ขึ้นไปตามลำดับ

ข้าวเจ้า เกษตรกรเกือบทั้งหมดหรือร้อยละ 96.9 ปลูกข้าวเจ้า ส่วนที่เหลือร้อยละ 3.1 ไม่ปลูก เกษตรกรที่ปลูกได้ปลูกข้าวเฉลี่ย 34.21 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีเนื้อที่ปลูกต่ำสุด 2 ไร่ เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่าเกษตรกรที่ปลูกร้อยละ 50.4, 41.9, 4.8 และ 3.2 ปลูกข้าวเจ้าในเนื้อที่ 31-45 ไร่, 16-30 ไร่, 2-15 ไร่ และ 46 ไร่ขึ้นไป ตามลำดับ ผลผลิตเฉลี่ย 353.63 กิโลกรัมต่อไร่ และเกษตรกรทั้งหมดปลูกข้าวเจ้าไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและขายโดยนำไปจำหน่ายที่ตลาดในอำเภอ และมีเกษตรกรบางรายขายให้พ่อค้าคนกลาง ที่ออกไปรับซื้อที่ลานนวด เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวเจ้าเฉลี่ย 44,970 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

พืชผัก เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 67.2 ปลูกพืชผัก ที่เหลือร้อยละ 32.8 ไม่ปลูก เกษตรกรที่ปลูกได้ปลูกพืชผักเฉลี่ย 68 งานต่อครัวเรือนโดยมีเนื้อที่ปลูกต่ำสุด 1 งานและปลูกสูงสุด 2 งาน เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรที่ปลูกร้อยละ 97.6 และร้อยละ 2.3 ปลูกพืชผักในเนื้อที่ 1 งานและ 2 งาน ตามลำดับ ผลผลิตเฉลี่ย 518.87 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรร้อยละ 58.14 ปลูกพืชผักไว้เพื่อขายและบริโภคภายในครัวเรือนและร้อยละ 41.86 เกษตรกรปลูกพืชผักเพื่อไว้บริโภคภายในครัวเรือน ที่เหลือโดยนำไปจำหน่ายที่ในหมู่บ้าน เกษตรกรมีรายได้จากการขายพืชผักเฉลี่ย 439.84 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

ไม้ผล เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 78.1 ปลูก ที่เหลือร้อยละ 21.9 เกษตรกรไม่ปลูก เกษตรกรที่ปลูกได้ปลูกไม้ผลเฉลี่ยเฉลี่ย 3.03 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีเนื้อที่ปลูกต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 12 ไร่ เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรที่ปลูกร้อยละ 46.0, 24.0, 16.0 และ 14.0 ผลผลิตเฉลี่ย 212.81 กิโลกรัมต่อไร่ ร้อยละ 86.2 เกษตรกรปลูกไว้ขายและบริโภคและร้อยละ 13.8 เกษตรกรปลูกเพื่อบริโภค โดยนำไปขายในหมู่บ้าน เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 934 บาทต่อครอบครัวต่อปี

กระบือ เกษตรกรร้อยละ 87.5 ไม่มีการเลี้ยงกระบือ ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.3 มีการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรได้เลี้ยงกระบือเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 8.44 ตัวโดยเลี้ยงน้อยที่สุด 2 ตัว เลี้ยงมากที่สุด 30 ตัว เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่าเกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 50.0 เลี้ยงจำนวน 2-4 ตัว รองลงมาร้อยละ 25.0 เท่ากันเลี้ยงจำนวน 5-20 ตัวและเลี้ยงจำนวน 21-30 ตัวตามลำดับ และ

เกษตรกรทั้งหมดเลี้ยงไว้เพื่อขายและใช้แรงงาน และวิธีการเลี้ยงแบบปล่อยเลี้ยงตามไร่นาของเกษตรกร ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ กระบือมีโรคแมลงรบกวน เกษตรกรได้นำกระบือไปขายที่ตลาดนัดในท้องถิ่น เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 335.94 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

โค เกษตรกรร้อยละ 79.7 มีการเลี้ยงโค ส่วนที่เหลือร้อยละ 20.3 ไม่มีการเลี้ยงโค เกษตรกรได้เลี้ยงโคเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 8.6 ตัว โดยเลี้ยงน้อยที่สุด 1 ตัว เลี้ยงมากที่สุด 116 ตัว เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรร้อยละ 49.0 เลี้ยงจำนวน 6-10 ตัว รองลงมา ร้อยละ 27.5 เลี้ยงจำนวน 1-5 ตัว ร้อยละ 15.7 เลี้ยงจำนวน 11-15 ตัว และร้อยละ 7.8 เลี้ยง 16-116 ตัว และเกษตรกรทั้งหมดเลี้ยงไว้เพื่อขายและมีวิธีการเลี้ยงแบบปล่อยเลี้ยงตามไร่นาของเกษตรกร ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ โคมีโรคแมลงรบกวน เกษตรกรได้นำโคไปขายที่ตลาดนัดในท้องถิ่น มีรายได้จากการเลี้ยงโคเฉลี่ย 7,570.31 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

สุกร เกษตรกรร้อยละ 54.7 ไม่มีการเลี้ยงสุกร ส่วนที่เหลือร้อยละ 45.3 มีการเลี้ยง เกษตรกรได้เลี้ยงสุกรเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 2.75 ตัว โดยเลี้ยงน้อยที่สุด 1 ตัว เลี้ยงมากที่สุด 60 ตัว เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรร้อยละ 51.7 เลี้ยงจำนวน 1-2 ตัว รองลงมา ร้อยละ 24.1 เลี้ยงจำนวน 3-4 ตัว ร้อยละ 10.3 เลี้ยงจำนวน 9-60 ตัว และร้อยละ 6.9 เท่ากันเลี้ยง 5-6 ตัว และเลี้ยง 7-8 ตัว ตามลำดับ เกษตรกรทั้งหมดเลี้ยงไว้เพื่อขาย และวิธีการเลี้ยงแบบขังคอก ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ เกษตรกรประสบปัญหาเกี่ยวกับหัวอาหารมีราคาแพง เกษตรกรขายสุกรให้พ่อค้าคนกลางรายได้จากการขายสุกรเฉลี่ย 3,343.75 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

เป็ด เกษตรกรร้อยละ 56.2 มีการเลี้ยงเป็ด ส่วนที่เหลือร้อยละ 43.8 ไม่มีการเลี้ยง เกษตรกรเลี้ยงเป็ดเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 19.95 ตัว โดยเลี้ยงน้อยที่สุด 5 ตัว มากที่สุด 400 ตัว เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 50.0 เลี้ยงจำนวน 11-50 ตัว รองลงมา ร้อยละ 38.9 และร้อยละ 11.1 เลี้ยงจำนวน 5-10 ตัว และเลี้ยง 51-400 ตัว ตามลำดับ เกษตรกรทั้งหมดเลี้ยงไว้เพื่อขายเลี้ยง มีวิธีการเลี้ยงแบบปล่อยและขังคอก ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ เป็ดเป็นโรคระบาดและหัวอาหารมีราคาแพง เกษตรกรขายไข่เป็ดในหมู่บ้านและขายให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อที่ฟาร์ม เกษตรกรมีรายได้จากการขายไข่เป็ดเฉลี่ย 441.81 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

ไก่ เกษตรกรร้อยละ 89.1 มีการเลี้ยงไก่ ส่วนที่เหลือร้อยละ 10.9 ไม่เลี้ยง เกษตรกรที่เลี้ยงได้เลี้ยงไก่เฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 103.4 ตัว โดยเลี้ยงน้อยที่สุด 4 ตัว เลี้ยงสูงสุด 500 ตัว เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 33.3 เลี้ยงจำนวน 71-120 ตัว รองลงมา ร้อยละ 28.1, 26.3 และร้อยละ 12.3 เลี้ยง 121-500 ตัว เลี้ยง 19-70 ตัว และเลี้ยง 4-13 ตัว ตามลำดับ และเกษตรกรร้อยละ 96.5 เลี้ยงไก่เพื่อขาย เกษตรกรร้อยละ 3.5 เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค มีวิธีการเลี้ยงโดย

ปล่อยให้หากินในบริเวณฟาร์ม และมีการให้หัวอาหารเสริมเพื่อเร่งการเจริญเติบโต ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ ไก่เป็นโรคคอหิวดระบาด และไก่มีพยาธิ เกษตรกรขายไก่ในหมู่บ้าน เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 851.25 บาทต่อครัวเรือน

ปลา เกษตรกรร้อยละ 82.8 มีการเลี้ยงปลา ส่วนที่เลี้ยงร้อยละ 17.2 ไม่เลี้ยง เกษตรกรที่เลี้ยงได้เลี้ยงปลาเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 25,070.31 ตัว โดยเลี้ยงน้อยสุด 500 ตัว เลี้ยงมากที่สุด 99,500 ตัว เมื่อศึกษารายละเอียดพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 28.3 เลี้ยงจำนวน 35,001-50,000 ตัว และเลี้ยงจำนวน 4,001-2,000 ตัว เท่ากัน รองลงมา เกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 18.9 เลี้ยงจำนวน 500-4,000 ตัว เกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 13.2 เลี้ยงจำนวน 2,001-35,000 ตัว และเกษตรกรที่เลี้ยงร้อยละ 11.3 เลี้ยงจำนวน 50,001-99,500 ตัว ตามลำดับ และเกษตรกรเลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 13.2 เลี้ยงเพื่อขายและบริโภค ร้อยละ 86.8 เกษตรกรเลี้ยงปลาโดยให้อาหารเสริม ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบได้แก่ ปลาเป็นโรค เกษตรกรนำปลาไปขายที่ตลาดในหมู่บ้าน และมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อที่ฟาร์ม เกษตรกรมีรายได้จากการขายปลาเฉลี่ย 5,989.06 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

ขนาดเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร เกษตรกรมีขนาดเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ย 37.7 ไร่/ครัวเรือน โดยมีเนื้อที่ถือครองต่ำสุด 5 ไร่/ครัวเรือน เนื้อที่ถือครองมากที่สุด 150 ไร่ และเกษตรกรร้อยละ 34.4 มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร 21-35 ไร่ เนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรมีขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานเฉลี่ย 5.4 ไร่/ครัวเรือน มีขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานต่ำสุด 3 ไร่ สูงสุด 15 ไร่/ครัวเรือน และเกษตรกรร้อยละ 42.2 มีขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสาน 4-5 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 37.5, 9.4, 7.8, 3.1 มีขนาดเนื้อที่ 3 ไร่/ครัวเรือน มีขนาดเนื้อที่ 8-10 ไร่/ครัวเรือน มีขนาดเนื้อที่ 11 ไร่ขึ้นไป และมีขนาดเนื้อที่ 6-7 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ ทำนาปลูกพืชฤดูแล้ง ปลูกพืชผัก ปลูกไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงโค กระบือ เป็ดไก่ โดยผสมผสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

อาชีพหลัก พบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีอาชีพหลักได้แก่ การเกษตรกรรม เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเองและเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก

อาชีพรอง เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 84.3 มีอาชีพรองรับจ้าง ที่เหลือร้อยละ 9.4 ค้าขาย และร้อยละ 6.3 มีอาชีพอื่น ๆ รายได้จากภาคเกษตรที่คิดเป็นเงินสดต่อปี เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 68,351.48 บาท/ครัวเรือน โดยมีรายได้ต่ำสุด 5,000 บาท/ครัวเรือน รายได้สูงสุด 266,200 บาท/ครัวเรือน และเมื่อเกษตรกรร้อยละ 23.4 มีรายได้ 45,001-60,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 20.3,

18.8, 17.2, 10.9, 9.4 มีรายได้ 60,001-75,000 บาท 75,001-90,000 บาท 90,001 บาทขึ้นไป 5,000-30,000 บาท และ 30,001-45,000 บาท ตามลำดับ

รายได้จากนอกภาคเกษตรที่คิดเป็นเงินสดต่อปี เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 6,896.87 บาท/ครัวเรือน โดยมีรายได้ต่ำสุด 2,000 บาท/ครัวเรือน รายได้สูงสุด 40,000 บาท/ครัวเรือน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว พบว่าเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 46.9 มีรายได้ 0-2,000 บาท รองลงมาร้อยละ 18.8, 15.6, 12.5 และร้อยละ 6.3 มีรายได้ 8,001-12,000 บาท 12,001 บาทขึ้นไป 2,001-5,000 บาท 5,001-8,000 บาท ตามลำดับ

รายได้ต่อปีของเกษตรกรที่คิดเป็นเงินสด เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 74,343.05 บาท/ครัวเรือน โดยมีรายได้ต่ำกว่า 50,000 บาท/ครัวเรือน มีรายได้สูงสุด 306,200 บาท/ครัวเรือน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว พบว่าเกษตรกรเกือบ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 28.2 มีรายได้ 50,000-65,000 บาท รองลงมาร้อยละ 18.8, 17.2, 10.8 และร้อยละ 7.8 เท่ากันมีรายได้ 80,001-95,000 บาท 95,001-110,000 บาท และ 110,001 บาทขึ้นไป 110,001 บาท 95,001-110,000 บาท ตามลำดับ

จำนวนแรงงานที่ใช้ประจำ เกษตรกรมีแรงงานประจำเฉลี่ย 3.3 คน/ครัวเรือน โดยมีแรงงานต่ำสุด 1 คน สูงสุด 7 คน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว พบว่าเกษตรกรมากกว่า 1 ใน 3 หรือร้อยละ 32.8 มีแรงงานประจำ 2 คน รองลงมาร้อยละ 21.9 มีแรงงานประจำจำนวน 4 คน ร้อยละ 20.3 มีแรงงานประจำ 3 คน และมีแรงงาน 5 คนขึ้นไปเท่ากัน และเกษตรกรร้อยละ 4.7 มีแรงงานประจำ 1 คน

จำนวนแรงงานที่ช่วยบางเวลา เกษตรกรมีแรงงานช่วยเหลือบางครั้งเฉลี่ย .90 คน โดยมีแรงงานต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 40.9 ไม่มีแรงงานช่วยบางครั้ง รองลงมาร้อยละ 26.6 มีแรงงาน 1 คน ร้อยละ 18.8 มีแรงงาน 2 คน ร้อยละ 4.7 มีแรงงาน 3 คน และร้อยละ 3.1 มีแรงงาน 4 คน

จำนวนแรงงานอายุ 60 ปีขึ้นไป เกษตรกรมีแรงงานที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเฉลี่ย 14 คน โดยมีแรงงานต่ำสุด 1 คน สูงสุด 2 คน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 87.5 ไม่มีแรงงานที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป รองลงมาร้อยละ 10.9 มีแรงงาน 1 คน และร้อยละ 1.6 มีแรงงาน 2 คน ตามลำดับ

รวมจำนวนแรงงานทั้งหมด เกษตรกรมีแรงงานเฉลี่ย 4.06 คนต่อครัวเรือน โดยมีแรงงานต่ำสุด 2 คน สูงสุด 9 คน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว พบว่าเกษตรกรเกือบครึ่ง หรือร้อยละ 46.8 มีแรงงาน 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 28.1 มีแรงงาน 5-6 คน ร้อยละ 18.8 มีแรงงาน 2 คน ร้อยละ 4.7 มีแรงงาน 7-8 คน และร้อยละ 1.6 มีแรงงาน 8 คนขึ้นไป

การใช้เครื่องทุ่นแรงในการทำการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 98.4 ใช้เครื่องทุ่นแรงในการทำการเกษตร และที่เหลือร้อยละ 1.6 เกษตรกรบางส่วนไม่ใช้เครื่องทุ่นแรง

การประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 75.0 ไม่ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนและเหลือร้อยละ 25.0 ประกอบอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน

การไปรับจ้างทำงานไม่ใช่งานด้านทางการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 64.1 ไปรับจ้างทำงานและที่เหลือร้อยละ 35.9 เกษตรกรบางส่วนไม่ไปรับจ้าง

แหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมเงิน เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 87.5 กู้ยืมเงินจากภคส ที่เหลือร้อยละ 7.8 ร้อยละ 3.1 และร้อยละ 1.6 ได้กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร กู้จากแหล่งอื่นและกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ ตามลำดับ

การใช้สินเชื่อ เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 95.3 ใช้สินเชื่อและร้อยละ 4.7 ไม่ใช้สินเชื่อ เนื่องจากว่า การทำการเกษตรผสมผสานต้องใช้เวลาลงทุนสูงแต่เกษตรกรยากจน ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องกู้ยืมเงิน

ปริมาณการใช้สินเชื่อเพื่อการทำการเกษตร เกษตรกรจำนวน 2 ใน 5 หรือร้อยละ 60.7 ต้องการปริมาณการสินเชื่อมากกว่า 20,000 บาท ส่วนที่เหลือร้อยละ 29.5 ใช้สินเชื่อ 10,001 - 20,000 บาท และร้อยละ 9.8 ใช้สินเชื่อ 10,000 บาท

วัตถุประสงค์การใช้สินเชื่อ พบว่า เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการใช้สินเชื่อเรียงตามค่าร้อยละ ดังนี้ 1.) เพื่อขยายกิจการทางการเกษตร (ร้อยละ 98.4) 2.) เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต (ร้อยละ 88.5) 3.) เพื่อซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร (ร้อยละ 86.9) 4.) เพื่อการยืมชีพ (ร้อยละ 32.8)

การมีหนี้สินของเกษตรกร เกษตรกรเกือบทั้งหมดหรือร้อยละ 93.8 มีหนี้และที่เหลือน้อยร้อยละ 6.2 ไม่มีหนี้

การมีเงินฝากธนาคาร เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 71.9 มีเงินฝากในธนาคารและร้อยละ 28.1 ไม่มีเงินฝากธนาคาร

การปลูกพืชฤดูแล้ง เกษตรกรร้อยละ 57.8 ไม่มีการปลูกพืชฤดูแล้งเพราะมีการข่มคลองส่งน้ำ ที่เหลือร้อยละ 42.2 มีการปลูกพืชฤดูแล้งโดยอาศัยน้ำจากบ่อเลี้ยงปลาหลังเก็บเกี่ยวข้าวโดยปลูกพืชอายุสั้น ได้แก่ พืชผัก มะเขือเทศ พืชตระกูลถั่วและข้าวโพด โดยจะปลูกในช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือน มกราคม-มีนาคม โดยปลูกในนาและยังพบว่าเกษตรกรบางรายมีการยกร่องปลูกผักบนคันดินรอบบ่อปลา

การระบาดของแมลงศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 67.2 มีปัญหาการระบาดของแมลงศัตรูพืชน้อย ส่วนที่เหลือร้อยละ 21.9 มีปัญหาการระบาดของศัตรูพืชมาก มีการระบาดของแมลงศัตรูพืชรบกวนข้าวและการระบาดของหนู และร้อยละ 10.9 ไม่พบว่ามีการะบาดของ

ของศัตรูพืช การระบาดของศัตรูและโรคปลา เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 84.4 มีการระบาดของศัตรูปลาน้อย ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.5 มีการระบาดของศัตรูและโรคปลามากและร้อยละ 3.1 ไม่มีการระบาดของศัตรูและโรคปลา

วัตถุประสงค์ในการทำการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการทำการเกษตรผสมผสาน เรียงตามความสำคัญดังนี้ 1.) เพื่อมีอาหารบริโภค (ร้อยละ 95.3) 2.) เพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างเต็มที่ (ร้อยละ 92.2) 3.) เพื่อใช้แรงงานให้เต็มที่ (ร้อยละ 84.4)

แหล่งความรู้ด้านการเกษตร (แหล่งที่ได้รับมากที่สุด) เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 84.4 ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่เหลือร้อยละ 4.7 และร้อยละ 10.9 ได้รับความรู้จากเกษตรกรข้างเคียงและจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ตามลำดับ

การฝึกอบรมทางด้านการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 89.1 เคยผ่านการฝึกอบรมทางด้านการเกษตร ที่เหลือร้อยละ 10.9 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมด้านการเกษตร

การอบรมการทำการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 85.9 เคยได้รับการอบรมการทำการเกษตรผสมผสาน ที่เหลือร้อยละ 14.1 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม

จำนวนครั้งที่ได้รับการเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 32.8 ได้รับการเยี่ยมเป็นครั้งคราว (6-10 ครั้ง/ปี) ที่เหลือร้อยละ 25.0, 23.0, 17.8, และร้อยละ 1.6 เกษตรกรได้รับการเยี่ยมสม่ำเสมอ (มากกว่า 15 ครั้ง/ปี) เกษตรกรได้รับการเยี่ยมนาน ๆ ครั้ง (1-5 ครั้ง/ปี) เกษตรกรได้รับการเยี่ยมสม่ำเสมอ (11-15 ครั้ง/ปี) เกษตรกรบางส่วนไม่ได้รับการเยี่ยม ตามลำดับ

การได้อ่านหนังสือวารสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เกษตรกรมากกว่าครึ่งเล็กน้อยหรือร้อยละ 53.1 อ่านนาน ๆ ครั้ง (น้อยกว่า 2 ครั้ง/สัปดาห์) ที่เหลือร้อยละ 21.3 เกษตรกรอ่านเป็นบางครั้ง (2-3 ครั้ง/สัปดาห์) ร้อยละ 4.7 เกษตรกรอ่านค่อนข้างสม่ำเสมอ (4-5 ครั้ง/สัปดาห์) ร้อยละ 1.6 อ่านสม่ำเสมอ (6-7 ครั้ง/สัปดาห์) และร้อยละ 18.7 เกษตรกรไม่เคยอ่าน

การเป็นผู้นำด้านการเกษตรในพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 64.1 ไม่ได้เป็นผู้นำด้านการเกษตร และร้อยละ 35.9 เกษตรกรเป็นผู้นำด้านการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้นำด้านการเกษตร เพราะเป็นผู้นำด้านอื่นอยู่แล้ว

การรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงเกี่ยวกับการเกษตร เกษตรกรจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งร้อยละ 46.9 ฟังนาน ๆ ครั้ง (น้อยกว่า 2 ครั้ง/สัปดาห์) ที่เหลือร้อยละ 28.1 ฟังเป็นบางครั้ง (2-3 ครั้ง/สัปดาห์) ร้อยละ 18.7 ไม่เคยฟัง ร้อยละ 6.3 เกษตรกรฟังค่อนข้างสม่ำเสมอ (4-5 ครั้ง/สัปดาห์)

การติดต่อกับหน่วยงานเกี่ยวกับด้านการเกษตร เกษตรกรจำนวนมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 85.9 มีการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและที่เหลือร้อยละ 14.1 ไม่เคยไปติดต่อ

การไปทัศนศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 84.4 เคยไปดูงาน และเกษตรกรที่ไม่เคยไปดูงานหรือร้อยละ 15.6

5.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การสื่อสารและส่งเสริมกับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสาน พบว่า ปัจจัยทางด้านกายภาพเรื่องความสะดวกในการระบายน้ำ และปัจจัยทางด้านสังคม เรื่องการเป็นผู้นำท้องถิ่นและการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสาน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ .01 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามปัจจัยด้านอื่น ๆ ก็มีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสาน แต่ไม่ถึงนัยสำคัญที่ .05 แต่มีความสัมพันธ์กันมากกว่า 80 % ได้แก่ การมีเงินออม การมีหนี้สินของเกษตรกร ปริมาณการใช้เงินเชื่อเพื่อการเกษตร การไปรับจ้างทำงานที่ไม่ใช่งานด้านการเกษตร ขนาดเนื้อที่ถือครองการเกษตร รวมทั้ง การเป็นผู้นำด้านการเกษตร แหล่งความรู้ทางการเกษตร การไปทัศนศึกษาและจำนวนครั้งที่ได้รับการเยี่ยมชมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

การทดสอบสมมติฐาน

ปฏิเสธสมมติฐาน เพราะมีตัวแปรอิสระทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การส่งเสริมและสื่อสาร มีความสัมพันธ์เพียง 3 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ ความสะดวกในการระบายน้ำ มีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานที่ระดับนัยสำคัญ.05 และปัจจัยด้านสังคม มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ การเป็นผู้นำในท้องถิ่นและการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานที่ระดับนัยสำคัญ .01

5.1.5 ปัญหา อุปสรรคของเกษตรกรในการทำการเกษตรผสมผสาน

ปัญหาอุปสรรค เกษตรกรมีปัญหาดังนี้

- 1.) ด้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ พันธุ์พืช สัตว์ ปุ๋ยเคมีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง เป็นต้น
- 2.) ราคาผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรที่ผลิตสินค้าการเกษตรขึ้นมารัฐควรจัดในระบบครบวงจร คือให้เอกชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของราคา หรือให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบแบ่งเขตการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

3.) เงินทุน เกษตรกรจำเป็นต้องกู้เงินมาลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ รัฐจะต้องจัดหาเงินทุนไว้ให้เกษตรกรกู้ยืมเงินให้พอเพียง

4.) การระบาดของศัตรูพืช เกษตรกรยังต้องการความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ต้องเพิ่มความรู้ด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชให้แก่เกษตรกรให้มากขึ้น รวมทั้งแนะนำวิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานให้แก่เกษตรกร

5.) แหล่งน้ำ รัฐจะต้องสร้างที่กักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง รวมทั้งขุดเจาะน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาได้รับประโยชน์คือ ทำให้ทราบข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทาง เพื่อพัฒนาโครงการเกษตรผสมผสานและการดำเนินงานต่างๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการศึกษาในเรื่องนี้ สามารถนำไปพิจารณาและเป็นข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการ เพื่อให้โครงการสามารถประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ข้อเสนอแนะดังนี้

(1) เกษตรกรมีปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ควรแนะนำให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตจากองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด

(2) เกษตรกรที่ผลิตสินค้าควรมีการกำหนดเขตการผลิต เพื่อง่ายต่อการส่งเสริมและควบคุมการผลิตของเกษตรกร เกษตรกรจะต้องมีการวางแผนการผลิตร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรว่าแต่ละกิจกรรมจะผลิตสินค้าการเกษตรอะไรบ้าง เพื่อไม่ให้ประสบกับสภาวะราคาตกต่ำ

(3) ด้านเงินทุน เกษตรกรจำเป็นต้องใช้เงินทุนมากในการดำเนินกิจกรรมในฟาร์ม รัฐควรมีมาตรการการกู้ยืมเงินให้เกษตรกรไปลงทุนในระยะเวลายาว โดยให้สินเชื่อทั้งในรูปแบบตัวเงินสดและวัสดุอุปกรณ์ปัจจัยการผลิตด้วย ควรเปิดโอกาสให้เอกชนเข้าร่วมในการส่งเสริมการลงทุน เกษตรกรเป็นผู้ผลิตและให้ทำแบบมีสัญญาผูกพันอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นการผลิตเชิงธุรกิจ

(4) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร โดยให้รู้จักการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติและให้ใช้วิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน

(5) แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ควรมีการสร้างที่กักเก็บน้ำเพิ่มขึ้นโดยใช้เครื่องจักรกลของรัฐ ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการออกค่าน้ำมันเชื้อเพลิง

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษารูปแบบการทำการเกษตร ผสมผสานที่มีอยู่แต่ละสภาพพื้นที่ ตามรูปแบบที่เหมาะสมที่สามารถนำไปส่งเสริมและขยายผลในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์พื้นที่และวิเคราะห์ชุมชนเข้ามาผนวก
2. ควรเฝ้าการศึกษา ข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์เข้ามาร่วมด้วย เพื่อหาต้นทุนการผลิตของแต่ละกิจกรรม ว่ามีจุดคุ้มทุนมากน้อยเพียงไรเพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการส่งเสริมต่อไป